

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

YANGI RENESSANS

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

2025

+998335668868

www.innoworld.net

Google Scholar

2025

YANGI RENESSANS

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

2-JILD 4-SON

YANGI RENESSANS

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

TO'PLAMI

2 - JILD, 4 - SON

2025

Google Scholar

doi® digital object identifier

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic Resource Index
ResearchBib

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

**XX ASR OXIRI VA XXI ASR BOSHLARIDA FARG'ONA VILOYATIDA
IQTISODIY-IJTIMOYIY, MADANIY VA SIYOSIY JARAYONLAR****Sharipova Nargizaxon Abduqaxxorovna**

Qo'qon universiteti "Ijtimoiy fanlar Kafedrasi dotsenti

Abdusattorova Durdona

Qo'qon universiteti tarix yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada Farg'ona viloyatining XIX asr oxiridan XXI asrning dastlabki choragigacha bo'lgan davrdagi shakllanish jarayonlari, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, urbanizatsiya darajasi, madaniy hayoti va siyosiy islohotlarning hudud taraqqiyotiga ta'siri tarixiy va ilmiy manbalar asosida yoritiladi. Chust, Quva, So'x kabi qadimiy aholi punktlarining paydo bo'lishiga doir arxeologik materiallar, qadimiy yunon va arab geograflari asarlaridagi ma'lumotlar hamda XX–XXI asr davlat siyosati natijalari uyg'un holda tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Farg'ona, urbanizatsiya, iqtisodiy islohotlar, madaniy jarayonlar, siyosiy rivojlanish.

В данной научной статье на основе исторических и научных источников освещаются процессы формирования, социально-экономического развития Ферганской области в период с конца XIX века до первой четверти XXI века, уровень урбанизации, культурная жизнь и влияние политических реформ на развитие территории. Гармонично проанализированы археологические материалы о возникновении таких древних поселений, как Чуст, Кува, Сох, сведения из трудов древнегреческих и арабских географов, а также результаты государственной политики XX–XXI веков.

Ключевые слова: Фергана, урбанизация, экономические реформы, культурные процессы, политическое развитие.

This scientific article, based on historical and scientific sources, covers the processes of formation and socio-economic development of the Fergana region from the late 19th century to the first quarter of the 21st century, as well as the level of urbanization, cultural life, and the impact of political reforms on the development of the region. The article provides a comprehensive analysis of archaeological materials related to the emergence of ancient settlements such as Chust, Kuva, and Sokh, as well as information from ancient Greek and Arabic geographers, and the results of state policies in the 20th and 21st centuries.

Keywords: Fergana, urbanization, economic reforms, cultural processes, and political development.

Farg'ona vodiysi Markaziy Osiyoning eng qadimiy va eng zich aholiga ega bo'lgan tarixiy-madaniy makonlaridan biridir. Bu hudud qadimda So'g'd,

Baqtriya, Shosh va Farg'ona davlatlari shakllangan geografik maydonning ajralmas qismi bo'lgan. Arxeologik manbalarga ko'ra, Farg'ona vodiysida inson sivilizatsiyasi miloddan avvalgi III ming yilliklarda paydo bo'lgan bo'lib, Chust madaniyati, Quva va So'x kabi o'troq manzillarning mavjudligi buni tasdiqlaydi. [2; 3]

XX asr oxiri va XXI asr boshlarida Farg'ona viloyati iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalarda keng ko'lamlı o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Mazkur maqolada aynan shu davrga xos jarayonlar tarixiy manbalar va zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi.

Farg'ona vodiysi islom davri geograflari — Istahriy, Ibn Havqal, Muqaddasiy kabi olimlar asarlarida "Baxlo", "Farghona", "Dovon" nomlari bilan tilga olingan. Xitoy manbalari esa — "Han sulolasi yilnomalari"da Farg'ona "Davan" sifatida qayd etilgan bo'lib, unda yuksak darajadagi otchilik, dehqonchilik va hunarmandchilik haqida ma'lumotlar beriladi. [4. 76]

Strabon, Ptolemey kabi shaxslar Markaziy Osiyodagi qadimiy shaharlar haqida yozar ekan, Farg'ona aholisi sug'orma dehqonchilik bilan shug'ullanganini qayd etilgan. Bu esa Chust madaniyati topilmalari bilan mos tushadi.

Chust, So'x, Quva kabi manzillar miloddan avvalgi II-III ming yilliklarga mansub bo'lib, ular O'zbekistonning eng qadimiy shaharsozlik markazlaridan hisoblanadi. Quva shahrida topilgan qo'rg'on, ibodatxona, ko'hna ko'chalar o'sha davrning rivojlangan urbanistik makon bo'lganini ko'rsatadi. [5. 52]

Miloddan avvalgi I ming yillik oxirida Farg'ona hududida ilk shahar davlatlar shakllana boshlagan. Topilgan topilmalar esa boshqa O'rta Osiyo hududlari — So'g'd, Baqtriya kabi davlatlar Farg'ona bilan yaqin aloqa qilganini ko'rsatadi.

Farg'ona vodiysida 1877-yildan boshlab yangi shaharlar qurilishi boshlangan. Ayniqsa general Skobelev tomonidan Marg'ilon shahriga o'tkazilgan shaharsozlik islohoti, Yangi Marg'ilonning bunyod etilishi zamonaviy urbanizatsiyaning boshlanishi bo'ldi. Shu bilan birgalikda Farg'ona Qo'qon xonligidan ajratildi, shaharlar uyezdlarga bo'lindi, aholining ijtimoiy tabaqalari shakllana boshladi. 1938-yilning 1-oktabrida Farg'ona viloyati rasmiy tashkil etildi. [1, 43]

XX asr oxiriga kelib Farg'ona shaharlari (Qo'qon, Marg'ilon, Farg'ona, Andijon) iqtisodiy markazga aylandi. XIX-XX asrlarda: Qo'qon – sanoat va savdo markaziga sifatida, Marg'ilon – ipakchilik va hunarmandchilik o'cho'gi sifatida, Farg'ona – sanoatlashgan shahar, hamda Andijon – dehqonchilik va bozor iqtisodiyoti markazi sifatida bo'lgan. [1, 46]

XXI asr boshlarida ushbu rivojlangan shaharlarda bir qancha ishlar olib borildi. Ya'ni yoshlar bandligini oshirish, kichik biznesni rivojlantirish,

avtomobilsozlik va neft-kimyو sanoatini kengaytirish ishlari olib borildi. Ma'lumotlarga ko'ra 1887-yilda Qo'qon shahri aholisi 150 ming bo'lib, hunarmandlar soni 3069 nafarni, savdogarlar soni 2169 nafarni tashkil etgan va qolganlari dehqonlar bo'lgan. [5. 23] Bu esa vodiyning qadimdan hunarmandchilik va bozorchilik markazi bo'lganini tasdiqlaydi.

XXI asrda bandlik tarkibi quyidagi sohalarga yo'naltirildi. Xizmat ko'rsatish sohasiga, tikuvchilik sohasiga, qishloq xo'jaligi sohasi (paxta, g'alla, bog'dorchilik) va sanoat (benzin, avtomobil, elektr texnikasi) sohasiga yo'naltirildi.

Farg'ona vodiysi o'zining boy madaniy merosiga ega. Arxeolog S.P. Tolstov, A. Bernshtam, V.V. Bartold kabi ilmiy tadqiqotchilar Farg'ona vodiysining Markaziy Osiyo sivilizatsiyasining muhim qismi deb hisoblaganlar. [6. 58]

Chust madaniyati — metallurgiya, kulolchilik, zargarlik rivojlangan ilk manzillardan biri, Quva — buddaviylik izlari topilgan O'rta Osiyodagi noyob yodgorlik, Marg'ilon — dunyoga mashhur atlas va adras markazi hisoblanadi. Mustaqillik yillaridan so'ng bu hududlarda qadimiy yodgorliklarni restavratsiya (qayta tiklash) qilish, Qo'qonda Xalqaro Hunarmandchilik festivali yo'lga qo'yildi, Marg'ilonida "Ipak va atlas festivali" har yili keng miqyosda o'tkaziladi, madaniy meros obyektlari UNESCO ro'yxatiga kiritildi. Bu o'zgarishlar Farg'ona vodiysining madaniy turizm markaziga aylanishiga xizmat qilib kelmoqda.[2.71]

1991-yildan keyin Farg'ona viloyatida bir qator o'zgarishlar bo'ldi ya'ni hokimlik instituti hamda mahalla tizimi tashkil etildi. Jamoat tashkilotlari yanada kuchaytirildi. Yoshlar ittifoqi, "Nuroniylar" kengashi, Xotin-qizlar qo'mitasi faoliyatining kengaytirilishi hudud ijtimoiy barqarorlikni mustahkam bo'lishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Qo'shimcha ma'lumot o'rnida 2017-yilda "Yangi O'zbekiston" siyosati, mahalla tizimini kuchaytirish ishlari, ijtimoiy himoya dasturlari, biznesni qo'llab-quvvatlash va hududlarni rivojlantirish dasturlari amalga oshirila boshlandi. Shu bilan birgalikda Farg'ona viloyatida "Obod qishloq", "Obod mahalla", "Yoshlar daftari", "Ayollar daftari" kabi tashabbuslar aholi hayot sifatini yaxshilashda muhim o'rin egallab kelmoqda.

Xulosa. XX asr oxiri va XXI asr boshlarida Farg'ona viloyatida amalga oshirilgan islohotlar hududning iqtisodiy, madaniy va siyosiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Farg'onaning qadimiy madaniy qatlamlari, urbanizatsiya jarayoni, sanoatlashuv, madaniy yuksalish va demokratik institutlarning shakllanishi viloyatni mintaqaning yetakchi markaziga aylantirdi.

Farg'ona — qadimiy Dovon davlatidan tortib, zamonaviy Yangi O'zbekiston davrigacha uzluksiz taraqqiyot makoni bo'lib kelmoqda.

Jumladan Farg'ona viloyatini tanlaganim sababi o'ziga xos tarixi, boy madaniy merosga egaligi va iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyatlari uchun ham tanladim. Ya'ni qadimda Farg'ona hunarmandchilik, dehqonchilik va savdo yo'llari markazi bo'lgan deb ayta olamiz. Farg'ona vodiysi o'zining takrorlanmas madaniy meroslari bilan ajralib turadi. Milliy urf-odatlarini, atlas adras to'qimachiligi, kulolchilik san'atlarini misol qilib keltirish mumkin. Bu esa bizni Farg'onaning tarixiy xotira hamda madaniyatini yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi. Vodiyning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati shundan iboratki bugungi kunda sanoat, qishloq xo'jaligi va hunarmandchilik kabi sohalar rivojlanib bormoqda. Bu esa tadqiq qilishimiz uchun ko'plab imkoniyatlar yaratib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bernshtam A.N. Drevnyaya Fergana. — Moskva, 1951. — 243 c
2. Tolstov S.P. Drevniy Khorezm: opyt istoriko-arkheologicheskogo issledovaniya. — Moskva, 1948. — 445 c
3. Muqaddasiy, Istahriy, Ibn Havqal. Islom geograflari asarlari to'plami. — Toshkent: Fan, 1999. — 560 b
4. Arxeologiya instituti materiallari. Chust madaniyati yodgorliklari. — Toshkent, 1987. — 380 b
5. Bartold V.V. Turkestan v epokhu mongolskogo nashestviya. — Sankt-Peterburg, 1900. — 420 c
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari (1991–2023).
7. "Farg'ona viloyati tarixi" ilmiy to'plam. — Farg'ona, 2020.

